

HERODES EL GRAN: NOVA ÒPTICA HISTÒRICA

per Joan M. VERNET
Cremissan - Betlem (Israel)

1. Introducció

Herodes el Gran és una personalitat que ha influenciat tota la història del Nou Testament¹. Ell personalment, i després d'ell els seus descendents, tingueren una part important en el marc d'aquella història.

El Nou Testament esmenta Herodes el Gran com aquell qui volgué matar Jesús Infant, nascut a Betlem de Judà i, per tal d'aconseguir-ho, ordenà la mort dels Innocents (Mt 2,1-18).

El seu fill i successor, Arquelau, va ser qui, segons Mateu, féu que la Sagrada Família, de retorn d'Egipte, anés a viure a Natzaret (Mt 2,22-23).

Un altre fill seu, Herodes Antipas, tetrarca de Galilea, féu executar Joan Baptista per instigació d'Herodies, néta d'Herodes el Gran, i menyspreà Jesús en el seu procés de mort (Mc 6,14-20; Lc 23,6-12).

Agripa I, nét d'Herodes i germà d'Herodies, féu decapitar l'apòstol Jaume (Ac 12,1-2), i el mateix volia fer amb l'apòstol Pere (Ac 12,3-19).

Agripa II, besnét seu, fill d'Agripa I, escoltà sant Pau en la seva defensa a Cèsarea davant el procurador Porcius Festus (Ac 26,1-32).

Herodes el Gran ha passat a la història com una de les figures més cruels, sanguinàries i monstruoses de la humanitat.

La matança dels Innocents amb l'intent de matar Jesús, el Messies, l'ha fet pas-

1. Sobre Herodes el Gran s'ha escrit una voluminosa literatura històrica. Les obres principals en l'antiguitat són la *Història Universal*, de Nicolau de Damasc, en 144 llibres, avui perduda, i les *Memòries* personals del rei Herodes, igualment perdudes. Sobre aquestes i altres obres es basà l'historiador jueu Flavi Josep per a escriure les abundants referències al rei Herodes en els seus llibres *Antiguitats Jueves* (Ant.) *Guerra Jueva* (Bell).

Modernament cal esmentar, entre els historiadors, els següents estudis: W. OTTO, *Herodes. Beiträge zur Geschichte des letzten jüdischen Königshauses*, Stuttgart 1913; St. PEROWNE, *The Life and the Time of Herod the Great*, Londres 1957; G. RICCIOTTI, *Storia d'Israele*, 2 vol., Torí 1964; S. SANDMEL, *Herodes. Bildnis eines Tyrannen*, Magúncia 1968; A. SHALIT, *König Herodes*, Berlín 1969; M. GRANT, *Herod the Great*, Londres 1971; G. PRAUSE, *Erode il Grande*, Milà 1981; A. PAUL, *El mundo judío en tiempos de Jesús*, Madrid 1982; E. SCHÜERER, *Historia del pueblo judío*, 2 vol., Madrid 1984.

passar en la tradició cristiana com un rei criminal i despietat, devorat per l'ambició i la crueltat.

Per altra part, l'historiador Flavi Josep ha pintat un quadre ben poc favorable a la seva personalitat, detallant tots els seus crims, i no ha fet sinó confirmar i augmentar l'opinió corrent d'aquella inhumana maldat.

Tot plegat, la persona del rei Herodes ha estat condemnada en aquests dos mil anys d'història i ha estat considerada com una de les existències més tràgiques i funestes de tots els temps.

I, això no obstant, aquesta mateixa història li ha donat el títol de *Gran*.

¿No és una contradicció, això? ¿O no serà, potser, que la figura d'Herodes és encara un dels enigmes de la història que fins avui no ha estat desxifrat? O, més probablement encara, ¿no serà que Herodes ha estat injustament difamat, víctima d'uns prejudicis i incomprensions que l'han condemnat per sempre?

Vet aquí l'objecte del nostre treball. Esbrinar la figura d'aquest rei dels jueus, comprendre la seva persona i analitzar la seva obra. I després, cercar, no tant de reivindicar la seva figura, com de presentar-la en una perspectiva més justa i més equilibrada com intenten de fer molts historiadors moderns².

Sens dubte, amb més sentit de justícia i més criteri històric, aquests historiadors recents han intentat de posar en el seu lloc i en una més exacta valoració la figura d'Herodes el Gran, que en molts aspectes es pot considerar extraordinària i, fins i tot, genial.

Moltes figures del passat han estat injustament judicades i condemnades, i els nostres dies les han com rescatades de la seva condemna. Això per obra d'una historiografia més científica, més independent, més crítica.

Sabem que el valor de la història depèn de les seves fonts. I sovint aquestes fonts són parcials, tendencioses o contràries als homes i als fets que estudien³. Per cenyir-nos només al temps del Nou Testament, basta veure com certs personatges, estudiats més a fons, no semblen tan nefastos ni tan monstruosos com els han descrits certs historiadors antics⁴.

2. Aspectes negatius d'Herodes el Gran

En la memòria popular, Herodes el Gran és associat gairebé exclusivament amb el fet de la matança dels Innocents. I, naturalment, d'aquest fet es desprèn una idea d'horror i de repulsa. Si a més s'hi afegeix el que els seus descendents (anomenats en el Nou Testament només amb el sol nom d'Herodes) tingueren un pa-

2. Ens basarem especialment en els estudis, ja esmentats, de Shalit, Grandt, Sandmel i en particular Prause.

3. Només en el marc històric contemporani de Jesús i de l'Església apostòlica, coneixem les històries dels emperadors romans que escrigueren un Suetoni i un Tàcit, historiadors de marcada tendència republicana.

4. Com, per exemple, les figures de Marc Antoni i Cleopatra, dels emperadors Tiberi i Claudi, del procurador Ponç Pilat, dels quals s'ha fet modernament una més justa revalorització. Sobre el procurador romà del judici de Crist, cf. F. SPADAFORA, *Pilato*, Rovigo 1973.

per tan negatiu en la vida de Jesús i de la primitiva comunitat eclesial, no és sinó tirar llenya al foc perquè la gent es faci una idea pèssima de la figura (o de les figures) d'Herodes.

Com hem dit, Flavi Josep ha contribuït en gran manera a donar al rei de Judea aquesta fama de cruel pels crims perpetrats per ordre seva, fins i tot en el si de la seva mateixa família i en els éssers més estimats.

És el cas de l'eliminació de la família reial asmonea⁵, i dintre de la qual les tragèdies que comportà la mort de Mariamme, esposa preferida d'Herodes⁶, i més tard la dels fills tinguts d'ella, Alexandre i Aristòbul⁷. Finalment, cinc dies només abans de la seva pròpia mort, Herodes manà de matar el seu fill primogènit, Antípat⁸.

Igualment, el cas de la descripció de l'atmosfera de la cort reial, on es respirava el verí de les intrigues, dels odis i de les enveges, de les calúmnies i de les sospites, sobretot a partir de l'any 14 aC, quan els fills de Mariamme retornaren de Roma. Atmosfera que no féu sinó tornar-se més irrespirable quan el primogènit Antípat va ser cridat per Herodes a la cort juntament amb la seva mare, Doris, ambdós apartats de la família reial gairebé trenta anys.

L'ambient es feia sempre més insuportable i amargà terriblement els darrers anys de la vida del rei no menys que la de la resta de la família. Aquella situació intolerable desembocà en les execucions esmentades, que suposaren una sèrie d'altres execucions, tortures i exilis d'altres persones i alts càrrecs de la cort.

Com a cas de venjança ens descriu Flavi Josep l'execució de quaranta-cinc membres del Sanedri⁹, igualment que la que suposà l'atemptat fet a Herodes al teatre¹⁰. Més tard, el càstig infligit als autors de l'enderrocament de l'àguila d'or del temple¹¹.

També ens parla de l'ordre criminal donat per Herodes poc abans de la seva mort, de fer executar tres-cents nobles, a Jericó, a penes se sabés la notícia de la seva mort: així, si no es plorés per ell, almenys es ploraria pels executats¹².

I com a exemple d'ambició i d'hipocresia, descriu el robatori fet a la tomba de David, i la subsegüent edificació d'un monument sobre el lloc¹³.

5. Ultra la mort d'Antígon, últim rei asmoneu, Flavi Josep descriu la mort d'Aristòbul III, gran sacerdot cunyat d'Herodes, la d'Hircà II i Alexandra, avi i mare, respectivament, de Mariamme, i la dels fills de Baba, mantinguts amagats per Costòbar, marit de Salomé, germana d'Herodes. Els dotze fills de Baba eren parents (o partidaris) de la família reial asmonea. La seva descoberta suposà la mort de Costòbar: Ant. XV 11,3-12.

6. Aquest fet, el més tràgic de la vida d'Herodes, ha estat el que més ha inspirat els literats per a les seves obres teatrals. El mateix Calderón de la Barca n'escribí *El mayor monstruo, los celos* (1637), i Tirso de Molina, *Vida de Herodes* (1635), que col·laboraren no poc a aquesta visió difamatòria d'Herodes.

7. Els dos fills de Mariamme foren estrangulats a Sebaste l'any 7 aC, i enterrats en la fortalesa de l'Alexandreïon, cf. Bell I 27,6.

8. Antípat, fill de Doris, morí assassinat a Jericó el 4 aC, i enterrat en la fortalesa d'Hircània, cf. Bell I 33,7.

9. Ant XV 1,2.

10. Ant XV 11,14.

11. Ant XVII 8,2-5.

12. Ant XVII 8,6.

13. Ant XVI 11,1.

Aquests, i encara d'altres, són els fets més rellevants de l'activitat nefasta d'Herodes que convertí el rei de la Judea en un monstre sense entranyes.

Aquesta imatge tètrica que es pot desprendre de la lectura de l'historiador jueu, pot quedar molt disminuïda i tal vegada superada, amb una lectura més atenta i crítica de les mateixes obres de Flavi Josep.

3. *Judici dels aspectes negatius*

Nosaltres, en principi, no neguem, com fan alguns historiadors moderns, el fet de la mort dels Innocents decretada per Herodes (Mt 2,16-18). Al contrari, pensem que la descripció de l'evangelista (per ell sol sabem el cas) coincideix perfectament amb el marc d'una situació tràgica de la vida i de la cort d'Herodes, on tot era sospita, pànic, desconfiança i execucions¹⁴, autèntic deliri de terror que no estalvià la vida dels mateixos familiars, amics, ministres i eunucs del rei¹⁵.

Sobre les notícies reportades per Flavi Josep en les seves dues obres, cal dir que una lectura crítica mostra que moltes d'aquelles acusacions són exagerades, inconsistentes o clarament injustes.

L'historiador jueu era descendent, per part de mare, de la família reial asmonea¹⁶. És natural, doncs, que tendeixi a carregar la culpabilitat de les faltes d'aquesta família únicament a Herodes, per exemple en la mort de Mariamme i dels seus fills Alexandre i Aristòbul. Però la innocència de Mariamme no és per a res demostrada, i sabem que els seus fills foren condemnats per un tribunal romà, a Beirut: «Els jutges, per unanimitat, declararen culpables els fills»¹⁷.

La mort d'Aristòbul III, el jove gran sacerdot, germà de Mariamme, pogué ben bé ser un accident, un cas fortuït (cosa que ni tan sols vol suposar Flavi Josep). Herodes no podia tenir cap interès a fer-lo desaparèixer, més aviat al contrari, podria témer que si se sabés que ell l'havia fet matar, el seu nom hauria estat d'una infàmia imperdonable¹⁸.

La mort dels quaranta-cinc membres del Sanedrí, encara que posada en dubte per algun historiador¹⁹, no passava de ser, en aquell temps, una mesura habitual del vencedor, és a dir, eliminar tot rival que pogués constituir un perill en contra del nou règim. El càstig infligit als culpables de l'atemptat contra el rei va ser dur, però també natural en aquell ambient on la vida humana era tan poc valorada.

El cas del càstig per l'enderrocament de l'àguila d'or del temple entrava en les premisses de la desobediència que havia instigat el fanatisme religiós de la part més contrària a Herodes, els fariseus. L'ordre d'executar els nobles a l'hipòdrom

14. Ant XVI 6,1-3. XVI 11,3-8. XVI 17,1-6.

15. Ant XVII 6,1-4. XVII 9,1.

16. *Vita* 1.

17. PRAUSE, *Erode* 249.

18. Herodes era, aleshores, rei nomenat per Roma i ho era ja de fet. Els asmoneus començaven a ser figures del passat i que bona part del poble havia rebutjat. Malgrat la simpatia popular que inspirava Aristòbul III, la seva figura no podia constituir cap perill en contra de l'estabilitat del regne.

19. PRAUSE, *Erode* 103-104.

de Jericó a la mort del rei, és un cas molt dubtós, ja que s'atribueix igualment a un rei asmoneu²⁰.

I, finalment, sobre la suposada violació del sepulcre de David, així escriu Otto Walter:

«La narració sencera té en si i de per si ben poc de versemblant, i esdevé increïble quan descriu el saqueig de la tomba de David per obra de Joan Hircà: som clarament davant un doble»²¹.

Considerats aquests crims amb visió crítica i en l'ambient del temps en el qual foren perpetrats (si és que ho foren), la imatge d'Herodes no resulta tan monstruosa. D'alguns d'ells en resulta innocent; d'altres es poden trobar motius que inspiressin tals actuacions; i d'altres encara es poden veure més explicables per l'ambient dominant d'aquell temps²².

No és que es vulgui treure tota culpabilitat al rei ascalonita: la mort de la seva esposa i dels seus fills difícilment trobaran una justificació raonable, i serà sempre una taca que l'acompanyarà. Però això no justifica que una sèrie d'altres crims se li hagi atribuït, o s'hagi vist exagerada i abusiva la seva manera d'impartir justícia.

4. *Judici positiu que en fa Flavi Josep*

Tot i essent, per família i educació, contrari a la persona d'Herodes²³, Flavi Josep no pot no reconèixer els molts aspectes positius d'Herodes, aspectes que sota la seva ploma esdevenen més convincents encara.

Comença ja fent un elogi de les virtuts del seu pare Antípater: «Home que en pietat, en rectitud de cor i en zel per la seva pàtria no tenia igual»²⁴.

Després ens descriu la persona i les qualitats del fill, Herodes, així resumides per Ricciotti:

«Dotat de qualitats excepcionals de cos i d'esperit, era molt resistent a les fatigues, expert en el maneig de les armes, bon conductor de tropes i d'una activitat prodigiosa. En les qüestions polítiques posseï una intuïció netíssima de la realitat, que li mostrava, fora de qualsevol ideologia abstracta, on era l'avantatge pràctic. Per a assolir aquest avantatge, el seu tremp d'acer no coneixia el descoratjament ni la desil·lusió...»²⁵.

En un lloc parla d'Herodes com «d'estimadíssim» de Déu, quan es veié la procecció divina sobre d'ell i els seus en un moment de desgràcia²⁶.

20. PRAUSE, *Erode* 286.

21. W. OTTO, citat per PRAUSE, *Erode* 217.

22. La mateixa, Cleopatra eliminà tots els membres de la seva família per tal d'assegurar-se el tron. I són ben conegudes les purgues d'Octavià August per tal d'estabilitzar el seu govern.

23. Flavi Josep era, a més de descendent de la família asmonea, sacerdot i fariseu, cf. *Vita* 1-2.

24. Ant XIV 19,1.

25. RICCIOTTI, *Storia d'Israele* II 377.

26. Bell I 17,4, on es descriu l'ensorrament de la sala del palau de Jericó en el mateix moment que Herodes i els seus invitats l'havien abandonat.

Herodes és descrit com a magnànim i generós en moments de penúria del poble, quan sofria la sequera i l'estretor. Aleshores Herodes fou capaç de donar no solament tot el seu or i plata personals, sinó de disminuir els impostos que gravaven sobre la població²⁷. Mesures com aquestes no podien deixar d'arribar al cor de la gent, que començà a veure en el seu rei una personalitat fora del comú, ver-taderament interessada en el bé dels seus súbdits.

Si una cosa recalca Flavi Josep sobre la personalitat afectiva d'Herodes és el seu gran amor vers la seva família i les seves amistats: un amor constant i profund vers els seus pares, germans, esposes, fills, amics i benefactors, amb els quals es mostrava afectuós, tendre fins a l'extrem, generós, fidel, pacient i magnànim²⁸.

«Herodes estimava molt els fills, igual que tots els seus familiars... estimava i honorava la seva mare, que vivia tot l'any prop d'ell en la gran família; havia honorat el seu pare, se sentia pròxim als seus germans. Estimava les seves esposes i els seus fills...

Estimava tots, havia estimat d'una manera apassionada Mariamme, i volia, de part seva, ésser correspost amb la mateixa mesura. Si això, per qualsevol motiu, no succeïa, si hi havia només l'aparença d'una fredor, d'una infidelitat o d'una traïció, se sentia amargat i esdevenia agressiu»²⁹.

Una de les coses més ingents d'Herodes i que més fama li van donar va ser la reconstrucció del Temple de Jerusalem. Va superar tots els recels i actuà en complet acord amb les autoritats religioses, bo i respectant fins a l'extrem totes les exigències de la pietat jueva. Flavi Josep, a més de la descripció entusiasta que fa del Temple, de la seva magnitud i de la seva bellesa³⁰, ens ha transmès un discurs d'Herodes que revela no solament el pensament del rei en aquelles circumstàncies, sinó que indica el tarannà seu en favor del regne i del poble jueu. Heus-ne ací un fragment:

«Estimats connacionals, considero inútil de recordar aquí tot el que he fet fins ara mentre he regnat, encara que les meves gestes siguin tals que el llustre que em donen sigui inferior a la seguretat que us donen a vosaltres. Ja que en les grans adversitats no he negligit aquells ajuts que us poguessin alleugerir en la necessitat, i en tot el que feia jo, no vaig ser curt en les despeses, així penso d'haver engrandit, gràcies a Déu, la nació dels jueus i haver-la por-

27. Ant XIV 17,9.

28. Els pares d'Herodes no eren jueus: el pare era idumeu i la mare, nabatea. A Petra (pàtria de la seva mare, Cipros), la família d'Herodes era considerada com jueva. A Jerusalem eren considerats no jueus: això féu que el lligam familiar fos molt fort entre tots els seus membres. Cf. PRAUSE, *Erode* 62.

29. PRAUSE, *Erode* 220. Sabem com per als seus dedicava ciutats, fortaleses, torres i monuments: *Antipatris*, *Fasaelis*, *Agrippias*, *Sebaste*, *Cesarea*, ciutats dedicades, respectivament, a Antípater (pare), Fasael (germà), Agripa (amic) i August (amic i benefactor). *Cipros*, *Antònia*, fortaleses en honor de la seva mare i de Marc Antoni. *Drusion Mariamme*, *Fasael*, *Hípic*, torres en honor dels seus amics Drus (port de Cesarea) i Hípic (palau reial de Jerusalem), del seu germà Fasael i de la seva esposa Mariamme (palau reial de Jerusalem). Fins i tot una espècie molt apreciada de dàtils que es conreaven únicament als alentorns de Jericó, els anomenà «nicolaïtes», en honor del seu amic i preceptor Nicolau de Damasc.

30. Ant XV 15,1-5.

tada a tal grau de felicitat com mai no l'havia tinguda en el passat. Diré breument que l'obra que emprendre ara resultarà per a glòria de Déu no menys que a honra vostra...»³¹.

Paraules que mostren, en el pensament d'Herodes (i millor encara de Flavi Josep), l'alta concepció de les seves obres i empreses en favor del seu poble.

Aquest bé del poble en tot sentit el va promoure Herodes sense defallença en les seves innumbrables construccions, en l'administració exemplar de la seva economia, en la creació de noves ciutats, ports, aqüeductes, vies de comunicació, edificis públics, en el desenvolupament de l'agricultura i el comerç. «Els contemporanis d'Herodes li degueren un sistema de reg a base d'aqüeductes, el desenvolupament del comerç terrestre i marítim i la seguretat en les vies de comunicació»³². Realment la Palestina mai no havia vist una esplendor i una prosperitat tan grans com en el temps d'Herodes el Gran.

I tot per l'obra intel·ligent d'aquell rei que, si de vegades era constret a usar la mà dura, era per assolir la tranquil·litat del país i dur-lo a la seva màxima expressió de prosperitat i benestar. Això és el que primerament i sobretot pretenia el monarca escalonita.

No debades Herodes gaudia de l'estima i la confiança de Roma, particularment d'August i d'Agripa, que el consideraven un excel·lent col·laborador, un autèntic «socius et amicus populi romani». Novament Flavi Josep ens dirà que August mateix i Agripa deien sovint que «les riqueses del regne d'Herodes no bastaven a la seva innata grandesa: que se li hauria de donar la senyoria d'Egipte i de tota la Síria»³³.

«Imitant l'estil sumptuós de l'hellenisme, Herodes intentà d'estendre la seva reputació de "benefactor" (*euergetes*) més enllà de les fronteres del seu regne, en virtut de la seva generositat i de les seves iniciatives, respecte a les ciutats de Fenícia, Síria, Àsia Menor i Grècia. Aquesta política de liberalitat, a més de servir a la causa personal del monarca, resultà beneficiosa per a l'establiment i expansió dels jueus de la diàspora»³⁴.

I com a coronament de tota la seva activitat, com a conseqüència d'un govern assenyat i encertat, el poble jueu gaudí del do de la pau. Gairebé trenta anys de pau i de tranquil·litat donaren al poble jueu (abans fatigat i exasperat per les contínues guerres sota els Macabeus i els Asmoneus), la possibilitat d'un engrandiment i d'un benestar envejables. Pau i ordre interior i seguretat a les fronteres feren prosperar com en un autèntic «miracle» la terra de Palestina en un dels seus millors moments.

En el seu llarg regnat³⁵ Herodes va saber reprimir qualsevol moviment de fanatisme religiós o polític³⁶. Més tard es veié quanta força poden tenir aquests movi-

31. Ant XV 15,1.

32. PAUL, *El mundo judío* 52.

33. Ant XVI 9,1.

34. PAUL, *El mundo judío* 52.

35. El regnat d'Herodes s'estengué des de l'any 40 aC fins al 4 aC, és a dir, va ser de 36 anys. Del 40 al 37 ho era de nom. A partir del 37, de fet.

36. PAUL, *El mundo judío* 217-218.

ments i com poden arrossegar a la ruïna una nació sencera i un benestar assolit amb molta perseverança i esforç, acumulat per anys de sàvia administració i incertada política. És el que, fatalment, s'esdevingué a la Judea en els anys 66-70 dC en la guerra jueva contra Roma, on s'ensorrà (igual que en l'altra guerra del 132-135 dC) tot un poble ple de vida i de possibilitats. Naturalment foren moltes les causes i les raons que motivaren les revoltes jueves contra Roma, però en temps del rei Herodes una cosa semblant hauria estat del tot impensable. Herodes sabé evitar tota catàstrofe de rebel·lions i revoltes contra Roma amb la seva política i la seva diplomàcia demostrades en tot moment del seu regnat.

5. Aspectes positius de la persona i de l'obra d'Herodes

Una figura com la del rei Herodes el Gran, de tan polièdrica personalitat, no pot deixar de presentar una sèrie d'aspectes positius que expliquin la seva incansable activitat i la seva dedicació total al bé del seu poble i a l'esplendor del seu regne.

El seu capteniment envers el poble jueu va ser de respecte, i d'atenció vers el seu sentiment religiós. Herodes evità tot allò que pogués ferir la susceptibilitat espiritual o moral dels seus súbdits. Tingué un gran respecte a les lleis, costums i tradicions del poble jueu (encara que ell personalment no sempre les observés): en cap de les seves obres no s'han trobat imatges o expressions que poguessin ofendre la sensibilitat dels seus súbdits, i ni tan sols en les seves monedes no hi figura mai la seva efigie³⁷.

Les seves grandioses construccions, ultra ser l'esplendor del seu regne i l'orgull dels seus habitants, eren fonts inescotables de treball i d'ocupació i, per tant, de benestar i de riquesa. Entre totes elles destaca el Temple de Jerusalem, «el més majestuós dels centres religiosos sobre la terra»³⁸. Del Temple concretament podia treure Herodes un bon percentatge d'entrades de diners³⁹. Igualment es pot dir de l'encert econòmic i comercial del gran port de Cesarea.

Políticament Herodes seguí l'exemple del seu pare Antípater: estar sempre amb Roma, i, de Roma, amb el vencedor. Això féu que Herodes pogués passar amb grandíssima habilitat i diplomàcia d'un Cèsar a un Càssius, d'un Càssius a un Antoni, d'un Antoni a un Octavià.

Roma veia en ell un aliat fidel i segur, de plena confiança, un «rei de frontera», que sabia mantenir la pau amb els regnes de fora (nabateus i parts, especialment) i fer del seu regne un enclavament de la «romanitas» i de la cultura hel·lènica en aquell món jueu tan reaci a les innovacions de la cultura occidental.

37. En els mosaics i pintures dels seus palaus, conservats encara, mai no s'ha trobat una sola representació de figures humanes o animals, prohibides per la llei judaica. Per a la construcció de la part més santa del Temple, Herodes féu ensinistrar mil sacerdots per tal que només ells hi poguessin treballar. Flavi Josep conta que Herodes refusà la mà de Sil·leus, ministre del rei de Petra, que volia casar-se amb Salomé, germana d'Herodes, perquè no va accedir a fer-se la circumcisió. Cf. Ant XV 15,2; XVI 11,5.

38. PEROWNE, *The Life* 178.

39. M. BROSHI, *The role of the Temple in the Herodian Economy*, dins JJS 38 (1987) 31-37.

Herodes ho va saber fer, i d'una manera prudent i eficaç. La qual cosa no vol pas dir que no trobés sovint resistències i dificultats, però les sabé vèncer, o va saber prescindir-ne en determinats casos per raons d'estat⁴⁰.

«Les inesperades proves que Herodes donà d'ànim generós enmig de les angoixes, canviaren totalment l'afecte dels seus súbdits al seu favor. Els súbdits l'estimaven, no per allò que havia estat, sinó per la providència mostrada en la present necessitat»⁴¹.

Els jueus, efectivament, l'apreciaren, i veieren en el seu rei un home excepcional, que portava el seu país pel camí de la pau i de la prosperitat. I de fet hom no ens diu mai que hi hagués rebel·lions o revoltes contra Herodes sinó en casos molt esporàdics i només de part de minories insignificants⁴².

«Assegurar al món jueu una existència pacífica i pròspera en un món secular... va ser el seu èxit polític més gran, i si Herodes és anomenat Gran, és justament per això que mereix una tal apel·lació»⁴³.

El poble jueu estava amb Herodes. Una part, més tancada, el mirava amb recel, alguns potser amb antipatia i fins i tot amb odi, però la major part dels habitants aplaudia les accions del rei i li agraïen el seu govern i el benestar de què gaudien⁴⁴.

«De la sequera endavant (25 aC) l'estima d'Herodes havia anat pujant sempre més, i si els seus grans ajuts no havien convençut els últims oponents, els havien almenys fet callar»⁴⁵.

«Sota Herodes, excel·lent home de negocis i geni de la finança, el poble jueu va conèixer un desenvolupament comercial i un benestar general que mai no s'havia esdevingut en la història jueva. El rei dels jueus va poder, fins i tot, permetre's de finançar amb mitjans abundantíssims, ciutats estrangeres i jocs olímpics. I això no solament per crear-se una fama personal, sinó també per fer conèixer al món el seu regne i el poble jueu»⁴⁶.

L'esplendor del seu regnat, les noves ciutats i les altres construccions herodíanes de la Palestina d'aleshores, la fama internacional del nom d'Herodes, el grandíols Temple de Jerusalem⁴⁷, el port de Cesarea, les innovacions de tota mena dutes a terme en el petit regne de Judea, feren que el nom d'Herodes i del poble jueu fos conegut i respectat. El mateix rei no descansà fins a obtenir d'Agripa la defensa dels drets dels jueus de la Diàspora⁴⁸.

40. Com en el cas del nomenament del gran sacerdot, cf. Ant XV 12,4.

41. Ant XV 12,3.

42. PRAUSE, *Erode* 181.

43. PEROWNE, *The Life* 178.

44. Ant XV 12,3.

45. PRAUSE, *Erode* 181.

46. PRAUSE, *Erode* 299.

47. BROSHI, *The role of the Temple* 31-32.

48. Ant XVI 5,2.

Un govern que mai no exigí tributs excessius i fins i tot a vegades els disminuï, que intentà d'explotar al màxim els recursos naturals de la terra i de les seves riqueses, que promogué un comerç activíssim i una indústria excel·lent en tots els camps de producció, i permeté de sembrar de construccions magnífiques i colossals tot el país i moltes ciutats de l'estranger, tot això es degué al talent d'Herodes, a la seva clarividència i a la seva voluntat de ferro. I sempre amb una finalitat concreta: cercar el bé del seu regne i dels seus súbdits. Sota Herodes la Palestina no pagà mai tribut a Roma.

«Quan després de l'any 6 dC la Judea esdevingué província romana, que aviat els romans, els seus tributs i les seves monedes i emblemes de la seva autoritat es farien ofensius als jueus!»⁴⁹.

«Herodes no era un tirà cruel i sanguinari que abusava de l'exercici del govern per als seus interessos personals. Era, en canvi, un polític prudent i seriosament compromès en la seva funció. El benestar del poble era per a ell la primera cosa. Això es va veure immediatament quan va prendre el poder, quan va rescatar dels romans el dret de saquejar Jerusalem. Igualment, en les grans i catastròfiques sequeres, quan per segona vegada posà a disposició de tots, els seus béns privats; en treballar i colonitzar terres perdudes, en la preparació de dispositius de defensa, en la fundació de noves ciutats i ports, en la construcció de vies, canals i nous palaus en l'àmbit del gran programa de promoure el treball, en la creació de teatres i gimnasia i, finalment, en la grandiosa reconstrucció del Temple de Jerusalem»⁵⁰.

6. Conclusió

Tot sumat i sospesat sobre la persona i activitat d'Herodes el Gran, s'ha de reconèixer que els aspectes positius són molt més importants que els negatius. Aquests, naturalment, no es neguen: en tingué molts i molt grans. Certes determinacions i errors, certes condemnes a mort mai no podran tenir una explicació plausible. Errors i faltes de perspectiva i de comprensió de l'ànima jueva i del seu món espiritual el faran sempre deficient en aquesta promoció a la grandesa: «La tragèdia d'Herodes va ser, no de no veure la vanitat del somni, sinó de no tenir mai la glòria de la visió»⁵¹.

El seu temperament era passional i absolut. Tenia, sobretot, una desmesurada ambició pel govern, davant de la qual tot havia de cedir, encara que fossin els sentiments més profunds.

Tanmateix, tot el pes negatiu dels seus errors, ambicions i passions, tot el que en Herodes pot ser malfamant, injust i dur, no arriba, al nostre parer, a superar el pes de tot el que va ser de positiu i va fer de bo i de gran pel seu regne i els seus súbdits.

49. PEROWNE, *The Life* 177.

50. PRAUSE, *Erode* 298.

51. PEROWNE, *The Life* 180.

«Una lectura crítica de les fonts revela un altre Herodes, ben divers del que ens ha presentat la literatura: no el furiós paranoic que semblava al seu voltant por i terror amb els insensats excessos homicides, sinó el pare sol·lícit de família, unit a les seves esposes i fills, als seus néts i germans, i a tota la seva estesa parentela, que sempre volgué entorn seu.»⁵²

Actualment, amb un estudi aprofundit i imparcial, molts historiadors el reivindiquen, i li reconeixen sense dificultat el títol de Gran⁵³, que la història li havia atorgat.

Herodes de Judea meresqué i mereix amb justícia el títol de Gran. Cap successor seu ni cap rei o cabdill anterior no tingué les condicions de govern tan excel·lents ni veié unes realitzacions tan grandioses en tots els camps com el rei ascalonita.

Com David⁵⁴, i certament més encara (donada la mitificació que la mateixa Bíblia fa del fill de Jessè), Herodes el Gran ha estat un excel·lent rei dels jueus. Rei universal, magnànim, generós amb els seus súbdits i amb els jueus de la Diàspora. Rei d'Israel, jueu de religió, idumeu de raça, grec per cultura, romà per política.

L'home que, més que cap altre, ha fet coses grans i útils per al poble d'Israel, que més que cap altre rei jueu tingué lligams d'amistat i de confiança amb els homes més poderosos del seu temps, que sabé portar el seu poble a una glòria i a una esplendor com mai no l'havia tingut en tota la seva història.

Joan M. VERNET
Cremisan-Betlem
ISRAEL

52. PRAUSE, *Erode* 301.

53. PRAUSE, *Erode* 297-302; PEROWNE, *The Life* 178; GRANT, *Herod* 234.

54. SHALIT, *König Herodes* 674.

Summary

History has considered very negatively the figure of Herod the Great, king of Judea, due to the Jewish historian Flavius Joseph and to the story of the massacre of the innocents by the evangelist Matthew. But studying the sources critically and keeping in mind the current criteria of historiography, the figure of the Ascalonite king appears remarkably elevated and in many aspects he can be considered extraordinary and even genial. On the whole, his life and his work is more positive than negative. Herod, king of the Jews, has well deserved the title *Great*.